

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaöğretim 9. ve 10. Sınıf Tarih Ders Kitaplarında Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi

Virtue-Value-Action Framework in the 9th and 10th Grade History Textbooks of the Türkiye Century Education Model

Kadir Can Erbudak¹, Cemil Cahit Yeşilbursa²

¹Sorumlu Yazar, Dr, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı, kadircanerbudak@windowslive.com, (<https://orcid.org/0000-0003-4595-1179>)

²Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, yesilbursa@gazi.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-8568-6061>)

Geliş Tarihi: 29.04.2026

Kabul Tarihi: 14.08.2026

ÖZ

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, 2024-2025 eğitim öğretim yılında 1, 5 ve 9. sınıflarda ilk kez uygulanmaya başlanmıştır. 2025-2026 eğitim öğretim yılıyla birlikte uygulama alanı genişleyen modelin okullarda kullanılan 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarına yansımalarının belirlenmesi önemli görülmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında okullarda kullanılan 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarını Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi kapsamında incelemektir. Araştırma deseni olarak durum çalışması ve veri toplama aracı olarak doküman incelemesi yönteminde yararlanılan bu çalışmada 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarında yer alan metin, görsel ve etkinlikler içerik analizine göre Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi kapsamında incelenmiştir. 2025 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni'nde yer alan 20 değer belirlenmiş ve çalışma bu değerler üzerinden yürütülmüştür. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarında en çok üzerinde durulan “Adalet, Saygı, Estetik ve Yardımseverlik” değerleridir. “Temizlik ve Tasarruf” değerlerine ise hiç yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erdem-değer-eylem çerçevesi, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, tarih öğretimi, tarih ders kitapları.

ABSTRACT

The Türkiye Century Education Model was first implemented in the 2024-2025 academic year at the 1st, 5th, and 9th grade levels and expanded to grade levels in the 2025-2026 academic year. In this context, examining how the model is reflected in history textbooks is important for understanding the extent to which its educational principles are incorporated into materials. This study aims to examine the 9th and 10th grade history textbooks developed within the scope of the Model in terms of the Virtue-Value-Action framework. The study was designed as a qualitative case study, and document analysis was employed as the data collection method. The texts, visuals, and activities included in the 9th and 10th grade history textbooks were examined through content analysis within the Virtue-Value-Action framework. The analysis was based on the 20 values specified in the Common Text of the 2025 Türkiye Century Education Model Curriculum. The findings indicate that Justice, Respect, Aesthetics, and Altruism were the most frequently emphasized values in the textbooks. In contrast, Cleanliness and Thrift were not represented. Although the textbooks reflect several values of the Model, the distribution of values is not balanced, highlighting the need for greater diversity and balance in history textbooks.

Keywords: Virtue-value-action framework, Türkiye Century Education Model, history teaching, history textbooks.

GİRİŞ

Değer kavramı, bireysel ve toplumsal düzlemde farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Bu durum değer kavramını edebiyattan felsefeye, psikolojiden sosyolojiye kadar çok sayıda disiplinin odağı hâline getirmiştir. Nitekim değerler, bireysel davranışları yönlendirme işlevi nedeniyle psikolojinin; toplumsal yapıyı etkileme gücü bakımından sosyolojinin, kültürler arası farklılaşmalar çerçevesinde ise antropolojinin temel inceleme alanı arasında yer almaktadır (Kaymakcan, 2010). Kuramsal açıdan bakıldığında, değer kavramına ilişkin tanımların belirli ortak noktalar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin Rokeach (1979), değerleri toplum içerisinde oluşan, birey tarafından öğrenilen ve zamanla içselleştirilen standartlar bütünü olarak ele almaktadır. Benzer biçimde Tarhan (2019), değerleri toplumun geneline kabul edilen ve mutluluğa rehberlik eden normatif ölçütler sistemi olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlar ve alanyazındaki benzer yaklaşımlar birlikte değerlendirildiğinde, değerlerin birey merkezli olarak şekillendiği ancak toplumsal kabul ve normlarla anlam kazandığı; öğrenilebilir ve aktarılabilir özellikler taşıdığı ayrıca toplumsal düzenin sürdürülmesinde işlevsel bir rol üstlendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu çerçevede, değerler eğitimi alanında temel problematiklerden biri, değerlerin bireylere nasıl kazandırılacağı ve bireylerin bu değerleri nasıl içselleştirerek davranışlarına yansıtacağı sorusudur. Dolayısıyla hangi değerlerin öğretilmesi gerektiğinin yanında bu değerlerin hangi pedagojik yaklaşımlar ve yöntemlerle kazandırılacağı da önem kazanmaktadır. Değerlerin edinimi doğal yaşam süreci içerisinde kendiliğinden gerçekleşebilmekle birlikte bu sürecin eğitim kurumları aracılığıyla planlı ve sistematik bir yapıya kavuşturulduğu görülmektedir. Sonuç olarak değerlerin içselleştirilmesi süreci ailede başlayan, sosyal çevrede gelişen ve eğitim kurumlarında sistematik bir biçimde yapılandırılan çok boyutlu bir öğrenme süreci olarak değerlendirilebilir. Bu durum değerler eğitiminin formal eğitimle sınırlı olmadığını aksine bireyin yaşam boyu deneyimleriyle şekillenen dinamik bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Günümüzde yaşanan hızlı ve çok boyutlu dönüşümler; teknolojik, ekonomik, bilimsel, kültürel ve toplumsal alanlarda köklü değişimleri beraberinde getirmekte, bu durum da eğitim sistemlerinin de söz konusu dinamiklere uyum sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle artan rekabet ortamı, ülkelerin eğitim politikalarını yeniden yapılandırmalarını ve daha nitelikli insan gücü yetiştirmeye yönelik stratejiler geliştirmelerini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, Türk millî eğitim sisteminin çağın gerekliliklerine uygun şekilde yeniden yapılandırılması ve ulusal ile uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir niteliğe kavuşturulması amacıyla Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli geliştirilmiştir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, bireyin çok yönlü gelişimini merkeze alan bütüncül bir eğitim anlayışı sunmaktadır. Modelde, akademik bilgi aktarımı yeterli görülmemekte, bunun ötesinde bireylerin bilgiye erişme, bilgiyi anlamlandırma ve etkin biçimde kullanma becerilerinin geliştirilmesini hedeflenmektedir. Bu doğrultuda problem çözme, muhakeme yapma, eleştirel düşünme, girişimcilik ve yenilikçilik gibi üst düzey bilişsel becerilerin yanı sıra kültürel farkındalık ve değer temelli bir yaklaşım modelin temel bileşenleri arasında yer almaktadır. Öte yandan model, millî ve manevi değerlerin evrensel bilgi ile bütünleştirilmesini esas alarak birey odaklı, esnek ve sürdürülebilir bir eğitim öğretim anlayışı oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, bireylerin akademik açıdan donanımlı olmalarının yanı sıra etik, kültürel ve sosyal boyutlarda da donanımlı bireyler olarak yetiştirilmesini hedefleyen çağdaş bir eğitim paradigması sunmaktadır (MEB, 2024, s. 3).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde değerler eğitimi, Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi temelinde yapılandırılarak bireylerin değerleri bilişsel düzeyde kavramaları ve bu değerleri davranışlarına yansıtma hedeflenmiştir. Değerler ve karakter eğitimi bütüncül bir

yaklaşımla ele alan bu Çerçeve, öğretim programları ve ders kitaplarında yer alan değerlerin becerilerden bağımsız düşünülmemeyeceği anlayışına dayanmaktadır. Bu yönüyle Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi, öğrencinin yaşam felsefesini şekillendiren, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutları bütünleştiren bir eğitim öğretim sürecini kapsamaktadır (Geçimli & Kayahan-Yüksel, 2024). Söz konusu süreç, öğrencilerin değer ve karakter gelişimine katkı sağlayarak ahlaki muhakeme becerilerini geliştirmekte ve bireylerin yaşamlarında etik kararlar alabilmelerine imkân tanımaktadır. Bu bağlamda erdem, değer ve eylem boyutlarının bütüncül etkisi, eğitim süreçlerinde giderek daha belirleyici hâle gelmektedir. Model’de değerler, “bireyin dengeli, tutarlı ve ölçülü bir yaşam sürmesini; ailesine, topluma ve insanlığa faydalı, üretken, ahlaklı ve çalışkan bireyler olarak yetişmesini sağlayan temel unsurlar” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2024, ss. 3-4; MEB, 2025, s. 4). Bu yaklaşımla, nesiller boyunca toplumsal uyumun ve ahlaki sürekliliğin sağlanmasını amaçlamaktadır. Her ne kadar değerler zaman içerisinde değişim gösterebilse de toplum tarafından benimsenen temel değerlerin kuşaklar arası aktarımının sürdürüldüğü görülmektedir (Akbaba-Altun, 2003). Bu aktarım süreci öncelikle ailede başlamakta, ardından eğitim kurumlarında sistematik bir yapıya kavuşmaktadır (Tulunay-Ateş, 2017). Bu noktada bireylerin değerleri içselleştirerek günlük yaşam pratiklerine entegre etmeleri, değerler eğitiminin başarısı açısından kritik bir öneme sahiptir (Akbaba-Altun, 2003). Eğitim kurumlarının bireyin bilişsel, sosyal ve ahlaki gelişim süreçlerindeki dönüştürücü rolü dikkate alındığında okulların değer odaklı bir eğitim yaklaşımı temelinde, çok boyutlu etkileşimleri teşvik eden, anlamlı öğrenme yaşantılarını destekleyen ve kapsayıcı bir okul ikliminin oluşumuna katkı sağlayan bütüncül bir yapı içerisinde tasarlanması ve sürdürülebilir biçimde geliştirilmesi gerekmektedir. Nitekim 2018 yılında yayımlanan ve 2023 yılında güncellenen tarih dersi öğretim programında yer alan kök değerler, tüm öğretim programlarıyla bütünleşik bir biçimde ele alınmıştır (MEB, 2023, s. 5). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ise bu yaklaşımı daha ileri bir noktaya taşıyarak Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi aracılığıyla değerler eğitimi kuramsal ve uygulamalı açıdan daha bütüncül, güncel ve geliştirilmiş bir yapıya dönüştürmektedir (MEB, 2025, s. 36). Bu kapsamda öğrenci profili de yeniden tanımlanmış; değişen koşullara uyum sağlayan bireyden, medeniyet inşa eden birey anlayışına doğru bir dönüşüm öngörülmüştür. Sonuç olarak Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi, bireylerin değerleri gözlemleme, anlamlandırma ve uygun eylemlere dönüştürme süreçlerini merkeze alarak erdemli bireyler yetiştirmeyi hedefleyen kapsamlı bir eğitim yaklaşımı sunmaktadır.

Şekil 1

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi

Şekil 1 incelendiğinde Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'nin üç boyutlu olarak yapılandırıldığı görülmektedir. Bunlardan erdem, güçlü yönleri ifade edip ahlaki nitelikleri içermektedir. Değer ise; bireyin toplumsal normları ve anlam şemalarını içselleştirmesini sağlamaktadır. Son olarak eylem ise; bu değer ve erdemlerin toplumsal fayda için davranışlara yansıtılmasını kapsamaktadır (MEB, 2025, s. 36). Bu güçlü olarak nitelendirebilecek yapı teoriden öte pratik boyutuyla da bireylerin hayatlarında görünürlük oluşmasına yardım etmektedir. Bu bağlamda Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi, bireylerin toplumsal ve evrensel bazı sorumlulukları da içselleştirmeleri için önemli bir yapı sunmaktadır. Ayrıca Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'nin üç çatı değer üzerine inşa edildiği görülmektedir. Bunlar; saygı, sorumluluk ve adalettir. Çatı değerler, altında oluşturulan alt değerlerle etkileşimli olarak bir değer perspektifi sunmaktadır. Tasarruf, sabır, mahremiyet, mütevazılık, sağlıklı yaşam ve çalışkanlık değerleri “İnsan” ile ilgili olarak sunulan değerlerdir. Sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik ve aile bütünlüğü değerleri “Aile ve Sosyal Çevre” ile ilgili değerlerdir. Temizlik, duyarlılık, estetik ve merhamet değerleri ise “Fiziksel Çevre Alanları” ile ilgili değerlerdir. Model böylece “Huzurlu Aile ve Toplum ile Yaşanabilir Çevrede Huzurlu İnsan” hedefini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2025, s. 36).

Çağımız, bireylerin belirli değerlere sahip olmasını ve bu değerleri davranışa dönüştürüp yaşamında kullanmasını bilen vatandaşlar olmalarını beklemektedir. Bu beklentinin karşılamasında ise eğitim sisteminin çağa uygun olarak yapılandırılması ve akabinde bu amaçlara uygun ders kitaplarının revize edilmesini gerekmektedir. Bu revize çalışmaları ilk olarak öğretim programlarında yaşanmakla birlikte değişim ve dönüşüm ders kitaplarına da etki etmektedir. Çünkü ders kitapları eğitim öğretim sürecinde bireylere kazandırılacak bilgi, beceri, yetkinlik ve değerlerin sunulduğu önemli ders materyallerinden biridir (Tokmak & Aktaş, 2022, s. 73). Ders kitapları herkes için her yerde olmasından dolayı tüm kesimler tarafından en çok tercih edilen ders materyalidir. Ders kitapları yerel, ulusal ve kültürel ihtiyaç ve beklentileri dikkate alan toplumun ve eğitim sisteminin ortak vizyonunu yansıtan politik ve sosyal bir ders aracı olarak görülmektedir. Bu yönüyle ders kitapları, toplumda yaşanan dinamizmin etkilerini de yansıtmaktadır. Bu dinamizm ile birlikte politik, ekonomik, bilimsel ve teknik gelişmeler ders kitaplarında yaşanan değişimlerin temelini oluşturmaktadır. Çağımızda meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmeler, ders kitaplarındaki değişimin önemli bir nedenini oluştururken 21. yüzyıl becerilerini de bu materyallere yansıtmak içinde özel çaba harcanmaktadır.

Ders kitapları eğitim öğretim faaliyetinde kullanılan en önemli materyaller arasında yer almaktadır (O'Neill, 1982; Richards, 2001; Alkış-Küçükaydın & İşcan, 2017; Çarkıt, 2019; Grammatosi, 2019; Pirzad & Abadikhah, 2022; Tokmak & Aktaş, 2022; Gholampour & Mehrabi, 2023; ; Elshegmani, 2023; Mardiyana vd., 2023; Doğan & Sinan, 2024a, Doğan & Sinan, 2024b Tunçer & Kamçı, 2024). Tarih dersleri içinde bu durum farklı değildir ve tarihsel bilgilerin aktarılmasında bu materyaller sıklıkla tercih edilmektedir. Tarih ders kitapları, bireylerin geçmişe ilişkin bilgi edinmelerini, tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesini, tarih bilincinin oluşturulmasını ve vatandaşlık kimliğinin şekillendirilmesinde temel bir işleve sahiptir. Bu bağlamda tarih ders kitapları, tarihsel bilginin aktarımını aşarak öğrencilerin geçmişi kanıta dayalı biçimde anlamlandırmalarını, tarihsel anlatıları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerini ve tarihsel düşünme becerilerini geliştirmelerini destekleyen temel ders materyalleri olarak görülmektedir (Koldaş & Pamuk, 2020). Çünkü ders kitapları öğretim programlarının amaçlarına ulaşmada, bireylere üst düzey beceriler kazandırmada, millî ve manevî değerlerin aktarılmasında, öğretmen ve öğrencilere öğrenme öğretme faaliyetinde rehberlik etmesinde, çok yönlü ve birbirini tamamlayıcı nitelikte öğrenme öğretme süreci sunmada, bilgi, tutum, değer ve davranışlarla ilgili etkinlik ve çalışmalar sunmada, zaman ve para tasarrufu sağlamada, sınıf içi iletişimi şekillendirmede ve tutarlı bir içerik sunmada birincil kaynak konumundadır. Bu durum da ders kitaplarının bireylerin akademik, sosyal ve duygusal gelişimleri için önemli materyaller olduğu sonucunu doğurmaktadır. Tüm bu nitelikler tarih gibi önemli bir derse de önemli etkiler etmiş ve öğretim programlarının pratik olarak uygulandığı önemli kaynaklardan biri olan ve öğretmenlerin

başvurduğu temel kaynak ders kitaplarının da Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'ne uygun şekilde hazırlanması ve öğretim programıyla ahenk içinde olmasını yani çerçeveyi içermesine büyük önem verilmiştir. Bu nedenle gerek öğretmenlerin gerekse öğrencilerin en yaygın şekilde kullanmış oldukları materyal olan ders kitaplarının değerleri hangi ölçüde içerdiği alanyazında birçok araştırmacının dikkatini çekmiştir (Evin & Kafadar, 2004; Laçın-Şimşek, 2004; Arslan, 2025; Çoban & Akşit, 2005; Izgar, 2025; Geçici & Özhan, 2025; Yazıcı, 2006; Doğan & Gülüşen, 2011; Karatay, 2011; Gömleksiz & Cüro, 2011; Balcı & Yelken, 2013; Güven, 2013; Uygun, 2013; Aktan & Padem, 2013; Meydan, 2014; Çapoğlu & Alpaslan, 2015; Kaşkaya & Duran, 2017; Akçay & Tunagür, 2017; Deniz & Karagöl, 2018; Şahin & Başgöl, 2018; Öztürk & Özkan, 2018; Eskimen, 2018; Sayın vd., 2019; Baki, 2019; Öksüz & Eken, 2019; Aydın & Can-Aran, 2020; Esemem, 2020; Kılcan, 2020; Akhan, vd., 2020; Acar & Yaman Kasap, 2020; Özkaya & Duru, 2020; Özay-Köse & Gül, 2020; Uçar & Çetinkaya, 2021; Erbaş, 2021; Tural, vd., 2021; Maviş-Sevim & Gül, 2021; Çetin, vd., 2021; Akbulut, vd., 2022; Özyuva & Yamaç, 2022; Ağca & Meydan, 2022; Değirmenci-Toraman & Memişoğlu, 2022; Köksal vd., 2022; Tokmak & Aktaş, 2022; Altay, 2022; Teker & Ellez, 2022; Durakoğlu & Zabun, 2022; Ceyhun, 2022; Dökme & Tuncer, 2022; Gündüz & Özışık, 2023; Özdemir, 2023; Özenç-Demir & Özer, 2023; Yılmaz & Kıran, 2023; Yılmaz & Yıldırım, 2023; Meço & Çoştur, 2023; Turan & Duman, 2023; Üreyen-Çimen & Özmantar, 2023; Karakuş, 2023; Ünal & Benzer, 2024a; Ünal & Benzer, 2024b; Geçimli & Kayahan-Yüksel, 2024; Güneş & Yıldırım, 2024; Yıldırım & Çalışkan, 2024; Erbudak, 2024; Arslankara & Arslankara, 2024; Bilen, vd., 2025; Ortaköylü & Ünal, 2025; Alamdar & Ceylan, 2025; Kahraman & Biber, 2025; Güler, 2025).

Alanyazında tarih eğitiminde değerler üzerine yapılan araştırmalar bulunmaktadır (Muç & Pamuk, 2020; Demircioğlu & Tokdemir, 2008; Erkan & Çoban, 2018; Keskin, 2015; Yıldırım, 2017; Mutluer, 2015; Ulusoy, 2005; Tokdemir & Artan, 2012; Ulusoy, 2010; Özdemir, 2017; Alaca, 2017). Görüldüğü üzere tarih ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelendiği birçok ayrıntılı çalışmaya yer verildiği görülmektedir. Bu çalışmalar incelendiğinde genellikle eski öğretim programları ve ders kitapları özelinde hazırlandığı görülmektedir. Her ne kadar tarih ders kitaplarıyla ilgili ayrıntılı çalışmalar mevcut olsa da 2024 yılında yayımlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında oluşturulan ders kitaplarıyla ilgili alanyazında henüz bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarında yer alan metin, görsel ve etkinliklerin Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'ne göre incelenmesi ve analiz edilmesi amaçlanmıştır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarının Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'ne göre incelendiği herhangi bir çalışmanın bulunmaması nedeniyle bu çalışmanın alanyazındaki boşluğu doldurması amaçlanmaktadır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi kapsamında millî ve manevî değerler ile evrensel değerlerin üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu bağlamda 9.ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarında yer alan metin, görsel ve etkinliklerin hangi değerleri aktardığı ve hangi değerleri aktarmada öncelik sırası belirlediğinin ortaya konulması önemli görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye Yüzyılı Maarif Model'i kapsamında hazırlanan ve 2025-2026 eğitim öğretim yılında ortaöğretimde okutulmakta olan ortaöğretim 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarını Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi bağlamında incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Ortaöğretim Tarih 9. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Metin, Görsel ve Etkinliklerde Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi nasıl ele alınmaktadır?
2. Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Metin, Görsel ve Etkinliklerde Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi nasıl ele alınmaktadır?

YÖNTEM

Bu araştırma, ortaöğretim 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarında yer alan metin, görsel ve etkinlikleri Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi kapsamında incelemeyi amaçladığı ve bu güncel olguyu içinde yer aldığı gerçek bağlam veya içerik çerçevesinde ortaya koyduğu için nitel araştırma desenlerinden durum çalışması olarak yürütülmüştür (Yin, 2014). Durum çalışmaları, bir durumu derinlemesine araştırılarak o durumla ilişkili sonuçların ortaya konulmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu bağlamda çalışmada ortaöğretim 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarında yer alan metin, görsel ve etkinlikler Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi kapsamında incelenmiştir.

2.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerini Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan ortaöğretim 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitapları oluşturmaktadır. Veriler elde edilirken doküman inceleme yönteminde yararlanılmıştır. Doküman inceleme süreci, araştırılan konu ile ilgili yazılı materyallerin sistematik olarak analiz edilmesini içermektedir. Eğitim ile ilgili bilimsel çalışmalarda bu yöntem, ders kitapları başta olmak üzere, öğretim programları, öğretim programları yönergeleri, politika belgeleri gibi kaynakların incelenmesiyle kapsamlı bilgiler sunabilmektedir (Best & Kahn, 2014). Araştırmanın amacı doğrultusunda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan ortaöğretim 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitapları temel veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ders kitapları Millî Eğitim Bakanlığının resmî web sitesinden temin edilmiştir. Ders kitaplarına ilişkin ayrıntılı bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Ortaöğretim 9. ve 10. Sınıf Tarih Ders Kitaplarına İlişkin Bilgiler

Kitabın Adı	Editör/Editörler	Yazar/Yazarlar	Basımevi	Kabul Tarihi
Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı	Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI Prof. Dr. Yasin DOĞAN Prof. Dr. Güray KIRPIK Doç. Dr. Koray TOPTAŞ	Dr. Murat ARDIÇ Dr. Özgür BAĞCI Dr. Sema YANİÇ Cabir CAYMAZ Cemil KISMET Ferhat BİLDİK Gülizar YILMAZ Handan AKGÜN Hasan KULAÇ Leyla ŞAFAK Mustafa ALBAŞ Nergiz SARITAŞ Öznur ATMACA Serdar IŞIK Süleyman YILDIZ Timur KUMBAR Yasemin ARDIÇ Yeliz KARATAŞ	Devlet Kitapları	2024
Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Ders Kitabı	Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI Prof. Dr. Güray KIRPIK Prof. Dr. Bülent AKBABA Dr. Emre KARATAŞ	Handan AKGÜN Hasan KULAÇ Nergiz SARITAŞ Serdar IŞIK Şerife MUTLU	Devlet Kitapları	2025

2.2. Verilerin Analizi

Bu çalışma kapsamında incelenen ortaöğretim 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitapları içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. İçerik analizi, insanların yazdıklarının ve söylediklerinin nicelleştirilmesi ve sayısallaştırılması süreci olarak ifade edilmektedir. Bu yöntemin temelinde yazılanların ve söylenenlerin kategorileştirilmesi ve hangi sıklıkta kullanıldıklarının belirlenmesi

yatmaktadır. Bu yöntem, bir metnin ya da görselin içerisinde sistemli bir biçimde belirlenen kategorilerin/kodların mevcudiyetini analiz etmek için kullanılmaktadır (Alanka, 2024). Bu bağlamda ortaöğretim 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitapları Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi’nde yer verilen değerler kapsamında analiz edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen verilerin geçerliğini (inandırıcılık) sağlamak amacıyla veri analiz sürecinde doğrudan alıntılara yer verilmiş, metinlerin yanı sıra görseller incelenmiş ve bir tarih eğitimcisi uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Güvenirliği (tutarlılık) ortaya koymak için incelenen dokümanlar ayrıntılı biçimde açıklanmış ve araştırmacı üçgenlemesi yoluyla kodlayıcılar arası uyum kontrol edilmiştir. Kodlayıcılar arasında uyum oranının hesaplanmasında Miles ve Huberman’ın kodlama güvenilirliği formülü tercih edilmiştir. Bu oranın hesaplanmasında; Güvenirlik = Görüş Birliği Sayısı / Toplam Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı Sayısı, formülü kullanılmıştır (Miles & Huberman, 1994). Bu işlem doğrultusunda kodlayıcılar arasındaki uyum çalışmanın birinci alt probleminde %87, ikinci alt problemde ise %85 olarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman (1994)’e göre kodlayıcılar arası güvenirlilik (görüş birliği) oranı en az %80 olması gerektiği için bu çalışmadaki uyumun kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

BULGULAR

Bu bölümde ortaöğretim 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarında yer alan metin, görsel ve etkinliklerdeki Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi’ne ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

1.1.Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi

Ortaöğretim 9. sınıf Tarih ders kitabında yer alan metin, görsel ve etkinliklerdeki Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi’ne ilişkin bulgu ve yorumlara ait bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi

Üniteler			
Değerler	1. Ünite: Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih	2. Ünite: Eski Çağ Medeniyetleri	3. Ünite: Orta Çağ Medeniyetleri
Adalet	-	15	3
Saygı	3	4	1
Sorumluluk	5	1	-
Sevgi	3	-	-
Dostluk	-	-	-
Vatanseverlik	6	2	3
Yardımseverlik	1	3	1
Dürüstlük	7	2	-
Aile Bütünlüğü	1	6	1
Özgürlük	3	-	1
Sabır	3	-	-
Tasarruf	-	-	-
Çalışkanlık	3	1	1
Mütevazılık	1	-	1
Mahremiyet	1	1	-
Sağlıklı Yaşam	1	-	-
Duyarlılık	7	2	2
Merhamet	2	1	1
Estetik	3	9	2
Temizlik	-	-	-
Toplam	50	47	17

Tablo 2 incelendiğinde ortaöğretim 9. sınıf Tarih ders kitabının üç ünite hâlinde yapılandırıldığı görülmektedir. İlk ünite olan “Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih” ünitesinde metin,

görsel ve etkinliklerde toplam $f=50$ değer kendine yer bulmuştur. “Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerde en fazla kendine yer bulan değerler $f=7$ ile “Dürüstlük” ve “Duyarlılık” olduğu belirlenmiştir. İkinci sırada $f=6$ ile “Vatanseverlik” değeri gelmektedir. Üçüncü sırada ise $f=5$ ile “Sorumluluk” değerinin geldiği belirlenmiştir. “Adalet, Dostluk, Tasarruf ve Temizlik” değerlerinin ise üniteye yer alan metin, görsel ve etkinliklerde yer verilmediği tespit edilmiştir. İkinci ünite olan “Eski Çağ Medeniyetleri” ünitesinde ise metin, görsel ve etkinliklerde toplam $f=47$ değer kendine yer bulmuştur. “Eski Çağ Medeniyetleri” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerde en fazla kendine yer bulan değer $f=15$ ile “Adalet” değeri olmuştur. İkinci sırada $f=9$ ile “Estetik” değeri metin, görsel ve etkinliklerde kendine yer bulan değer olduğu tespit edilmiştir. Üçüncü sırada ise $f=6$ ile “Aile Bütünlüğü” değerinin geldiği tespit edilmiştir. “Sevgi, Dostluk, Özgürlük, Sabır, Tasarruf, Mütevazılık, Sağlıklı Yaşam ve Temizlik” değerleri ise üniteye yer alan metin, görsel ve etkinliklerde bulunmadığı tespit edilmiştir. Üçüncü ünite olan “Orta Çağ Medeniyetleri” ünitesinde metin, görsel ve etkinliklerde toplam $f=17$ değer kendine yer bulmuştur. “Orta Çağ Medeniyetleri” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerde en fazla kendine yer bulan değerlerin $f=3$ ile “Adalet ve Vatanseverlik” olduğu belirlenmiştir. İkinci sırada $f=2$ ile “Duyarlılık ve Estetik” değerlerinin metin, görsel ve etkinliklerde yer aldığı tespit edilmiştir. “Temizlik, Mahremiyet, Sağlıklı Yaşam, Sabır, Tasarruf, Dürüstlük, Sorumluluk, Sevgi ve Dostluk” değerleri ise metin, görsel ve etkinliklerde yer almayan değerler olarak belirlenmiştir. Ortaöğretim 9. sınıf Tarih ders kitabının ilk ünitesi olan “Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerle ilgili yapılan analizlerden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Şekil 2

“Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih” Ünitesinde Yardımseverlik Değeri Örneği

▲ 6 Şubat 2023'te gerçekleşen ve Kahramanmaraş'ın Pazarcık ile Elbistan ilçeleri merkez olmak üzere on bir ilde büyük bir yıkıma neden olan iki depremden sonra Türk halkı topyekûn seferber olmuş ve bölge halkına pek çok yardım malzemesi göndermiştir.

Şekil 2 incelendiğinde “Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih” ünitesinin 12. sayfasında verilen metin öğrencilere, yaşanan deprem sonrası Türk halkının seferber olarak yardıma koştuğunu ve bölge halkının yanında olmaya çalıştığını açıklamaktadır. Bu durum, güncel bir olayın öğretim sürecine dâhil edilmesi ve “yardımseverlik” değerinin öğrencilere kazandırılması açısından zengin ve işlevsel bir öğrenme bağlamı sunmaktadır.

Şekil 3

“Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih” Ünitesinde Dürüstlük Değeri Örneği

4-5. soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

“Batılların Aristo’dan sonra en çok beğendikleri düşünürlerden biri olan büyük ‘tarih filozofu’ İbni Haldun, Araplarla Arap Olmayanların ve Berberilerin ve Aynı Devirdeki Büyük Kudret Sahiplerinin Muharebelerine ait Kaynak ve Haberleri Toplayan ve Yorumlayan Kitap adını taşıyan eserinin girişi olan Mukaddime’sinde nakil ve söylentilere dayanan tarihi bilgilere güvenilemeyeceğini, hele çeşitli milletlerin gelişmelerini art arda sıralayan tarihin hiçbir fayda sağlayamayacağını belirtir. Önemli olan, nakilden önce bu gelişmenin sırrını kavramak, yani anlamaktır. Bunun için yapılacak iş, nakil ve hikâye edilen bilgileri tenkit süzgecinden geçirmek, gerçeğe ne derece uygun olduğunu araştırmaktır.”

İnalçık, 2010, s. 24. *

Şekil 3 incelendiğinde, “Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih” ünitesinin 33. sayfasında yer alan etkinlik örneğinde, öğrencilere tarih biliminin temel ilkeleri tarihsel bağlam içerisinde sunulurken tarihçinin araştırma sürecinde “dürüstlük” ilkesine bağlı kalmasının mesleki ve etik açıdan taşıdığı önem de vurgulanmaktadır. Bu örnek, tarih biliminin ve tarihçinin önemli bir niteliğini vurgulaması bakımından ve bilim insanlarının sahip olması gereken temel değerlerden biri olan “dürüstlüğü” öğrencilere aktarması açısından oldukça zengin bir bağlam sunmaktadır.

Şekil 4

“Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih” Ünitesinde Saygı Değeri Örneği

Kaynak K

“1162 yılında sultan II. Kılıç Arslan İstanbul’a giderek Manuel’i ziyaret etti. Büyük saygı ve ikram gördü. O an için, iki kutup arasındaki buzlar erimiş görünüyordu. Balkanlar’da Sırp ve Macarlara karşı sürdürülen mücadele yüzünden sultanla barış içinde olmak aslında Manuel’in işine geliyordu. İmparatorun sultana akla hayale gelmeyecek derecede değerli hediyeler ve paralar verdiğini yazan Niketas’ın kaydı göz önüne alınırsa, bana, bir ölçüde Manuel’in bu barışı satın almış olduğunu söylemek de, pekâlâ mümkün görünmektedir. Niketas, ayrıca bu hüsn-ü kabul karşısında sultanın eline geçirmiş olduğu Sebaste ve civarını Manuele iade etmeyi vaat ettiğini yazmış olması dikkat çekicidir. Çünkü Sebaste, Dinar’ın 64 km. kuzeybatısında, bugün Selçuklar’dır. O halde Niketas’ın ifadesi, bir buçuk yıl önce Manuel’in sefer düzenlediği bu bölgenin yeniden Türklerin eline geçmiş bulunduğuna işaret etmekte ve böylece de bizim bu konuda ileri sürdüğümüz görüşü, yani büyük ordularla yapılan seferler sırasında alınan yerlerin sefer sona erdikten sonra elde tutulamadığı gerçeğini de doğrulamaktadır diyebiliriz.”

Demirkent, 2005, s. 149-150. *

Şekil 4 incelendiğinde “Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih” ünitesinin 44. sayfasında sunulan metin öğrencilere, tarihsel bağlam içerisinde iki hükümdar arasında geçen görüşmenin niteliği ve mahiyetini sunmaktadır. Görüşmeden aktarılan izlenimlerde “saygı” değerinin önemli yer tuttuğu ve iki hükümdarın “saygı” içerisinde davranış gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu metin, öğrencilere ülkeyi yönetebilecek kadar güçlü olan insanların da davranışlarında “saygı” değerinden ödün vermediklerinin aktarılması açısından oldukça önemli görülmektedir.

Ortaöğretim 9. sınıf Tarih ders kitabının ikinci ünitesi olan “Eski Çağ Medeniyetleri” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerle ilgili yapılan analizlerden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5

“Eski Çağ Medeniyetleri” Ünitesinde Adalet Değeri Örneği

Sümerler, Mezopotamya’da şehir devletlerinden oluşan bir devlet organizasyonu kurmuş; bu şehir devletlerinden Lagaş’ın kralı Urkagina, halkını korumak ve toplumsal düzeni sağlamak amacıyla tarihte bilinen ilk yazılı kanunları oluşturmuştur. Adaletname, talimatname gibi isimlerle de anılan bu kanunlar, Sümerlerden sonraki devletlere de ilham kaynağı olmuştur.

Şekil 5 incelendiğinde “Eski Çağ Medeniyetleri” ünitesinin 111. sayfasında öğrencilere sunulan metinde eski çağ medeniyetlerinden biri olan Sümerliler üzerinden toplumsal düzeni sağlamak ve halkı korumak için yapılan kanunlar aktarılmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde “adalet” değerinin bireylere sunulması oldukça önemlidir. Tarihsel süreklilik bağlamında “adalet” değerinin sunulması değer bir alt yapıya sahip olduğunu ve bir anda ortaya çıkmadığını aynı zamanda devlet ve toplumların yönetilmesinde ne denli önemli olduğunu öğrencilere aktarılması açısından oldukça önemlidir.

Şekil 6

“Eski Çağ Medeniyetleri Ünitesinde” Aile Bütünlüğü Değeri Örneği

Şekil 6 incelendiğinde “Eski Çağ Medeniyetleri” ünitesinin 116. sayfasında öğrencilere sunulan metin ve görselde eski çağ uygarlıklarından biri olan Hititlerde ailenin önemi ve ailenin öneminden yola çıkarak bu kurumu korumanın önemi aktarılmaktadır. Metin, bir evlilik sahnesinin tasvir edildiği görselle desteklenmiştir. Dönem dikkate alındığında önemli olarak nitelendirilen durumların tasvir edilmesi, Hititlerin aileye ne kadar önem attıklarını göstermektedir. Geçmişten günümüze ailenin önemine vurgu yapmak için sunulan bu metin ve görsel ikilisi zengin içeriğiyle “aile bütünlüğü” değerinin bireylere aktarılmasında önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Şekil 7

“Eski Çağ Medeniyetleri” Ünitesinde Estetik Değeri Örneği

(...) gerçekten de M.Ö 13. Yüzyıl ile başlayan ve M.Ö 612’de son bulan süreçte Asurlular, Kuzey Mezopotamya’da Asur, Nimrud, Karsabad ve Nineve gibi şehirlerde Yakın Doğu’nun en göz kamaştırıcı sanatsal eserlerini ortaya koydular (...) Mezopotamya’nın en büyük ve en önemli yapılarını barındıran bu şehirler, rölyefler, anıtlar, yazıtlar, su kanalları ve bahçelerle süslenmişti. Şehir kapıları ve duvarları ise, inşaat çalışmalarının en çok görüldüğü yapıları. Asur kral yıllıklarında veya yazıtlarında, iş başına gelen kralların hemen hepsi duvarların restore edilmesinden veya kapıların yeniden inşa edilmesinden bahsetmekteydi. Tapınaklar ise, Asur krallarının gurur kaynağı olan diğer yapıları. Asur şehirlerinin en dikkat çekici yapıları saraylardı. İç kaleler üzerinde yükselen Asur sarayları, kökü yüzlerce yıl eskiye uzanan belli bir tasarıma uyularak inşa edilmişti. (...) Nimrud (...) Asur döneminde kurulmuş ilk başkenttir. Kentin en göz alıcı yapısı II. Asur-nasirpal tarafından yapılan saraydı. (...) Asur şehirlerinin vazgeçilmez mimari yapıtlarından bir diğeri ise tapınaklardı. Tapınakların hemen her yıl bakımı yapılır ve özenle korunurdu. (...) Tapınakların dekorasyonuna ayrıca özen gösterilir ve hiçbir masraftan kaçınılmazdı.”

Gökçek, 2015, s. 268-274. *

Şekil 7 incelendiğinde “Eski Çağ Medeniyetleri” ünitesinin 127. sayfasında öğrencilere sunulan metin Asurluların mimari yapıları örneklenerek nitelikli bir sanatsal anlayışa sahip oldukları aktarılmaktadır. Asurlulara ait tapınaklar başta olmak üzere öne çıkan mimari eserler üzerinden bu uygarlığın sanat ve mimarlık alanında kalıcı izler bırakan bir kültürel mirasa sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu metinde, öğrencilere eski çağlardan itibaren insanların göze hoş gelen eserler ortaya koydukları ve estetik kaygılar gözettiklerini aktarmaktadır. Doğrudan “estetik” değerinin öğrencilere aktarılması açısından önemli görülmektedir.

Ortaöğretim 9. sınıf Tarih ders kitabının üçüncü ünitesi olan “Orta Çağ Medeniyetleri” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerle ilgili yapılan analizlerden bir örnek aşağıda sunulmuştur:

Şekil 8

“Orta Çağ Medeniyetleri” Ünitesinde Vatanseverlik Değeri Örneği

da Türkler Orta Çağda oldukça ileriydiler. (...) Eski Türk ordusunda en büyük askerî birlik ‘tümen’ denilen on bin kişilik kuvvettir ve bunlar ‘tümen başı’ denilen komutanların emrindeydi. (...) Harbe girecek er, atının kuyruğunu bağlar veya keserdi. (...) Artık o kişi, vatan ve millet için kendini fedaya ve şehitliğe hazırlamış demektir. Mesela (...) 2013 senesinde Bilge Kağan Anıt Mezarlığında yapılan kazılarda ele geçen resimli kiremidin üzerindeki atların da kuyruklarının bağlandığına şahidiz.”

Şekil 8 incelendiğinde, “Orta Çağ Medeniyetleri” ünitesinin 199. sayfasında yer alan metinde İlk Türklerde ordunun yapısına ilişkin bilgilere yer verildiği ve vatanı uğruna mücadele eden bireyin gerektiğinde her türlü fedakârlığı göze almasının öneminin vurgulandığı görülmektedir. Bu bağlamda metin, öğrencilerde “vatanseverlik” değerinin geliştirilmesini destekleyen tarihsel ve kültürel unsurları içeren nitelikli bir öğretim materyali olarak değerlendirilebilir.

1.2. Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Ders Kitabında Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi

Ortaöğretim 10. sınıf Tarih ders kitabında yer alan metin, görsel ve etkinliklerdeki Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi’ne ilişkin bulgu ve yorumlara ait bilgiler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3*Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Ders Kitabında Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi*

Üniteler	1. Ünite: Türkistan'dan Türkiye'ye (1040-1299)	2. Ünite: Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)	3. Ünite: Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)
Değerler			
Adalet	6	8	8
Saygı	11	6	6
Sorumluluk	8	-	1
Sevgi	4	1	-
Dostluk	4	-	-
Vatanseverlik	3	2	-
Yardımseverlik	3	6	1
Dürüstlük	6	1	-
Aile Bütünlüğü	3	-	-
Özgürlük	1	3	-
Sabır	3	-	-
Tasarruf	-	-	-
Çalışkanlık	1	3	2
Mütevazılık	6	-	-
Mahremiyet	-	-	-
Sağlıklı Yaşam	-	-	-
Duyarlılık	6	2	2
Merhamet	7	-	-
Estetik	11	1	2
Temizlik	-	-	-
Toplam	83	33	24

Tablo 3 incelendiğinde ortaöğretim 10. sınıf Tarih ders kitabının üç ünite hâlinde yapılandırıldığı görülmektedir. İlk ünite olan “Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)” ünitesinde metin, görsel ve etkinliklerde toplam $f=83$ değer kendine yer bulmuştur. “Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerde en fazla kendine yer bulan değerlerin $f=11$ ile “Saygı ve Estetik” değerleri olduğu belirlenmiştir. İkinci sırada $f=8$ ile “Sorumluluk” değeri gelmektedir. Üçüncü sırada ise $f=6$ ile “Adalet, Dürüstlük, Mütevazılık ve Duyarlılık” değerlerinin geldiği tespit edilmiştir. Ayrıca “Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerde “Tasarruf, Mahremiyet, Sağlıklı Yaşam ve Temizlik” değerlerine yer verilmediği tespit edilmiştir. İkinci ünite olan “Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)” ünitesinde ise metin, görsel ve etkinliklerde toplam $f=33$ değer kendine yer bulmuştur. “Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerde en fazla kendine yer bulan değerin $f=8$ ile “Adalet” olduğu görülmektedir. İkinci sırada $f=6$ ile “Saygı ve Yardımseverlik” değerleri yer almaktadır. Üçüncü sırada ise $f=3$ ile “Özgürlük ve Çalışkanlık” değerlerinin geldiği tespit edilmiştir. “Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)” ünitesinde ise metin, görsel ve etkinliklerde “Merhamet, Sorumluluk, Dostluk, Aile Bütünlüğü, Sabır, Tasarruf, Mütevazılık, Mahremiyet, Sağlıklı Yaşam ve Temizlik” değerlerine yer verilmediği görülmektedir. Üçüncü ünite olan “Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)” ünitesinde metin, görsel ve etkinliklerde toplam $f=24$ değer kendine yer bulmuştur. “Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerde en fazla yer bulan değerin $f=8$ ile “Adalet” olduğu görülmektedir. İkinci sırada $f=6$ ile “Saygı” değerinin yer aldığı görülmektedir. Üçüncü sırada ise $f=2$ ile “Çalışkanlık, Duyarlılık ve Estetik” değerleri metin, görsel ve etkinliklerde yer bulmuştur. “Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerde; “Sevgi, Dostluk, Vatanseverlik, Dürüstlük, Aile Bütünlüğü, Özgürlük, Sabır, Tasarruf, Mütevazılık, Mahremiyet, Sağlıklı Yaşam, Merhamet ve Temizlik” değerlerine ise yer verilmediği tespit edilmiştir. Ortaöğretim 10. sınıf Tarih ders kitabının ilk

ünitesi olan “Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerle ilgili yapılan analizlerden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Şekil 9

“Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)” Ünitesinde Özgürlük Değeri Örneği

İlan Yabgu’yu ve maiyetini hileyle yakalatıp Kalıncar Kalesi’ne hapsetti (1025). Oğlu Kutalmış buradan kaçıp kurtulduysa da Arslan Yabgu hapiste vefat etti (1032). Bu olaydan sonra ona bağlı Oğuzların bir kısmı dağıldı, diğerleri de Selçuk Bey’in torunları Tuğrul Bey (Görsel 1.2) ile Çağrı Bey’in etrafında toplandı. Tuğru ve Çağrı Beyler, bir süre sonra amcaları İnanç Musa Yabgu’yla birlikte Horasan’a geldi.

Şekil 9 incelendiğinde “Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)” ünitesinin 13. sayfasında öğrencilere sunulan metin, Selçukluların yaşamış olduğu bir tarihsel olay sonrasında yaşadıkları yeri terk edip özgürlüklerine düşkünlükleri nedeniyle başka bir bölgeye göç etmelerini aktarmaktadır. Bu metin, Türklerin özgürlüğe verdikleri önemi tarihsel bağlam içerisinde ele alarak öğrencilerde “özgürlük” değerinin geliştirilmesini destekleyen nitelikli içerikler sunmaktadır.

Şekil 10

“Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)” Ünitesinde Merhamet Değeri Örneği

büyük zaferini kazandı. Tarihe ‘Miryokefalon’ adıyla geçen bu yenilgiden sonra İmparator Manuel ve ordusunun kalan kısmı, ancak Kılıç Arslan’ın merhameti ve yardımı sayesinde İstanbul’a dönebildi. Böylece, Malazgirt Zaferi’yle açılan vatan (Anadolu) ve kurulan devlet (Türkiye Selçuklu Devleti), Miryokefalon Zaferi’yle korunmuş ve emniyet altına alınmıştır. Zira Bizans İmparatoru Manuel, bu sefere, Türkiye Selçuklu Devleti’ni yıkmak, Türkleri tamamen imha etmek veya Anadolu’dan atmak niyetiyle çıkmış bulunuyordu. Eğer, bu zafer Bizans İmparatoru tarafından kazanılmış olsay-

Şekil 10 incelendiğinde “Türkistan’dan Türkiye’ye (1040–1299)” ünitesinin 17. sayfasındaki metinde, Miryokefalon Savaşı’nın ardından esirlerin II. Kılıç Arslan’ın iyi niyetli ve merhametli yaklaşımı sonucunda ülkelerine dönmelerine izin verildiği ifade edilmektedir. Bu anlatım, tarihsel bir olay üzerinden “merhamet ve insani” değerlere vurgu yaparak öğrencilerin değer temelli öğrenme süreçlerini destekleyen bir içerik sunmaktadır. Her ne kadar savaş aktarılmış olsa da savaşın farklı açılardan ve “merhamet” gibi önemli bir değer sunularak öğrencilere aktarılması nesiller boyunca merhametli olmanın ne kadar önemli olduğunun ve savaşta bile olsa iyi niyetten, merhametten ödün verilmemesi gerektiğinin aktarılmasına adına oldukça zengin bir bağlam sunmaktadır.

Şekil 11

“Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)” Ünitesinde Adalet Değeri Örneği

Büyük Selçuklu Devleti’nde sultan, en büyük yargıç sıfatıyla adalet teşkilatının başında bulunurdu. Zulme uğrayan ve memurlardan şikâyetçi olan kişilerin davaları, sultanın başkanlık ettiği Divan-ı Mezâlim adlı yüksek mahkemede görüşülürdü. Hukuk sistemi, şeri ve örfi olmak üzere ikiye ayrılırdı. Kadıların şeri hukuka göre yaptığı yargılamalar tamamen dinî hükümlere dayandırılır, kadıların başındaki kişilere de kâdilkudât (başkadı) adı verilir. Örfi hukukta ise geleneğe bağlı olan ve şeri hukukun dışında kalan konular ele alınırdı. Örfi hukuka ilişkin davaları emîr-i dâd adlı görevliler, ordu mensuplarının davalarını ise kadı askerler (kadileşker/ kazasker) karara bağlardı.

Şekil 11 incelendiğinde “Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)” ünitesinin 42. sayfasında öğrencilere sunulan metinde Büyük Selçuklu Devleti’nde sultanların hukuksal düzenlemeler ve işlerde önemli sorumluluklar üstlendiğinden bahsedilmektedir. Metin, Türk devlet geleneğinde adalet ve hukukun merkezî bir konuma sahip olduğunu tarihsel örnekler üzerinden ortaya koymakta ve bu yönüyle öğrencilerde “adalet” değerine ilişkin farkındalığın geliştirilmesini desteklemektedir. Ayrıca Büyük Selçuklu Devleti’nin hukuksal yapısı hakkında da bilgiler veren metin adaletin sağlanması ve halkı adalet ile yönetmenin ne kadar önemli olduğu konusunda öğrencileri bilgilendirmektedir. Bu metin, “adalet” değerinin tarihsel süreç boyunca Türk devlet geleneğinin temel unsurlarından biri olduğunu ortaya koyarak öğrencilerin bu değeri tarihsel bağlam içerisinde anlamlandırmalarını destekleyen zengin bir öğrenme içeriği sunmaktadır.

Ortaöğretim 10. sınıf Tarih ders kitabının ikinci ünitesi olan “Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerle ilgili yapılan analizlerden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Şekil 12

“Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)” Ünitesinde Çalışkanlık Değeri Örneği

2. Halil İnalcık’ın yaptığı çalışmaları çalışkanlık değeri ile ilişkilendiriniz ve Halil İnalcık’ın çalışkanlığına üç kanıt cümlesi yazınız.

Şekil 12 incelendiğinde “Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)” ünitesinin 116. sayfasında öğrencilere sunulan etkinlikte, Dünyaca tanınan tarihçi Halil İnalcık’ın araştırmaları ve araştırmalarında ne tip bir yol izlediğinin öğrenciler tarafından belirtilmesi istenmektedir. Burada öğrencilerin “çalışkanlık” değerini kendileri betimlemeleri ya da açıklamaları istendiği için etkinlik oldukça zengin bir yapı sunmaktadır. Her ne kadar kendinden önceki metin ile bağlantılı bir yapı olsa da kendinden önceki metinde (yani Halil İnalcık’ın araştırmaları ve çalışma stiline aktarıldığı metinde) doğrudan “çalışkanlık” değerine vurgu yapılmaktan öte bilgi verildiği tespit edilmiştir. Bu nedenle bir önceki metin kapsam dışı bırakılıp sadece etkinlik “çalışkanlık” değeriyle ilişkilendirilmiş ve öğrencilerin “çalışkanlık” değerine kendileri örnek vermeleri sağlanarak anlamlı bir yapı sunulmuştur.

Şekil 13

“Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)” Ünitesinde Adalet Değeri Örneği

Bu halk kanun ister olmuş. Gündüz Alp subaşı, Dursun Fakih de kadı olsun. Yarhisar Hasan Alp’a, İnegöl ise Turgut Alp’a yurtluk (tımar) olarak verilsin. Ben kime bir tımar vermişsem kimse sebepsiz yere o tımarı onun elinden almasın. Her kim ki kanuna uyarırsa Allah ondan razı olsun.

Şekil 13 incelendiğinde “Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)” ünitesinin 140. sayfasında öğrencilere sunulan metinde, Osmanlı Devleti’nin sistematik bir yapıya ihtiyaç

duymasından ve hukuk anlayışını sistematikleşmesinden bahsedilmektedir. Yine öğrencilere tarihsel süreç içerisinde hukuk sisteminin aktarılması “adalet” değerinin kazandırılması açısından önemli görülmektedir. Büyük ve köklü bir devlet olan Osmanlı’nın kuruluşundan itibaren sistematik bir hukuksal düzeni teşkil etmesi geçmişten günümüze “adalet” değerinin aktarılması açısından zengin bir bağlam sunmaktadır.

Ortaöğretim 10. sınıf Tarih ders kitabının üçüncü ünitesi olan “Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)” ünitesinde yer alan metin, görsel ve etkinliklerle ilgili yapılan analizlerden bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Şekil 14

“Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)” Ünitesinde Çalışkanlık Değeri Örneği

Kaynak Ç

“Sonuç olarak, topların yıkıcı etkisi ne olursa olsun zaferin arkasındaki asıl güç, Fatih Sultan Mehmed’in askeri ve siyasi liderliği ile Osmanlı askeri sisteminin etkinliğidir. Osmanlı ordusu, her ne kadar topları daha önceki bir dönemde ordu envanterlerine dahil edip kullanmış olsa da, onları gerçek kapasitelerinde kullanıp orduya entegre etmeyi başaran; daha da ötesi bizzat yeni topların tasarım, üretim ve artışlarına dahil olan Fatih’tir. Ancak bu askeri teknolojiye yatkınlığı bile tek başına fethin yolunu açmamıştır. Muhasaranın kaderini belirleyen yeniliklere olanak sağlayan, Fatih’in etkin, yaratıcı ve esnek liderlik tarzıdır. Fatih’in liderliği olmasa, İstanbul muhtemelen birkaç muhasaraya daha dayanabilirdi.”

Uyar ve Erickson, 2017, s. 65.*

Şekil 14 incelendiğinde “Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)” ünitesinin 214. sayfasında öğrencilere sunulan metinde, Fatih Sultan Mehmet gibi önemli bir hükümdarın vasıflarından bahsetmektedir. Bu vasıfların elde edilmesinde özverisi ve çalışkanlığının vurgulandığı metinde Fatih Sultan Mehmet gibi önemli bir kişiliğin “çalışkanlık” değeriyle ilişkilendirilmesi zengin bir bağlam sunmaktadır. Öğrenciler, Fatih Sultan Mehmet’in çalışkanlığından etkilenerek kendilerinde aynı gücü bulabilecek ve bu şekilde kendilerini gerçekleştirebileceklerdir. Bu bağlamda “çalışkanlık” değerinin öğrencilere bu şekilde sunulması oldukça önemlidir.

Şekil 15

“Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)” Ünitesinde Duyarlılık Değeri Örneği

Köle toplama kampında yaşamak zorunda kalsaydınız neler hissederdiniz? Açıklayınız.

Şekil 15 incelendiğinde “Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)” ünitesinin 263. sayfasında öğrencilere sunulan etkinlikte Avrupalı Devletler’in Sömürgeciliğin Başlangıcı (Coğrafi Keşifler) sonucunda elde etmiş oldukları güç ve ulaşmış oldukları topraklarda yaşayan yerli halkı köleleştirilmeleri üzerinden empati yapmaları istenmektedir. Bu etkinlik de öğrencilere kendi görüşlerini aktarmaya imkân tanınması açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda öğrenciler empati yapacak ve dönemin insanını daha net anlayabilecektir. Oldukça zengin bir anlayış ortaya koyan etkinlik empati yapma imkânı sağlayarak öğrencilere “duyarlılık” değerini kazandırmada zengin bir bağlam sunmaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, 2024 yılında yayımlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin önemli bileşenlerinden birini oluşturan Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi bağlamında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan ortaöğretim 9 ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarında yer alan metin, görsel ve etkinlikler incelenmiştir. Bulgular doğrultusunda sosyal bilimler alan becerilerinin kazandırılmasının yanı sıra bireylere erdemli bir insan profili doğrultusunda temel etik kaygılar gözetken, tutum ve davranışlarında bu kaygıları taşıyan etik ilkelerin de ders kitaplarında yer alan metin, görsel ve etkinlikler aracılığıyla kazandırılmak istendiği tespit edilmiştir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli henüz yürürlükte değilken küçük revizasyon süreçleriyle yayımlanan Ortaöğretim Tarih Dersi (9, 10 ve 11. Sınıflar) Öğretim Programı'nda; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere 10 kök değere yer verilmiştir. Bu değerlere öğrenme öğretme faaliyetlerinde bazen kendi başlarına bazen de ilişkili olduğu alt değerlerle ve öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak sunulacağı belirtilmiştir (MEB, 2023, s. 5). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'nde ise 3 çatı ve bu 3 çatı değeri ilişkili olarak sunulan 17 değer olmak üzere toplamda 20 değere yer verildiği görülmektedir (MEB, 2025, s. 36). Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'nde bireylere sunulan 9 değer, 2023 yılında yayımlanan programda da kendine yer bulduğu sadece “öz denetim” değerine yer verilmediği tespit edilmiştir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi'nde toplamda (saygı, sorumluluk, adalet, sevgi, dostluk, vatanseverlik, yardımseverlik, dürüstlük, aile bütünlüğü, özgürlük, sabır, tasarruf, çalışkanlık, mütevazılık, mahremiyet, sağlıklı yaşam, duyarlılık, merhamet, estetik, temizlik) 20 değere yer verildiği görülmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne uygun olarak hazırlanan ortaöğretim 9. sınıf Tarih ders kitabı üç ünite olarak yapılandırılmıştır. Ortaöğretim 9. sınıf Tarih ders kitabının ilk ünitesi “Geçmişin İnşa Sürecinde Tarih”tir. Bu üniteye yer alan metin, görsel ve etkinliklerde; “Saygı, Sorumluluk, Sevgi, Vatanseverlik, Yardımseverlik, Dürüstlük, Aile Bütünlüğü, Özgürlük, Sabır, Çalışkanlık, Mütevazılık, Mahremiyet, Sağlıklı Yaşam, Duyarlılık, Merhamet ve Estetik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. “Adalet, Dostluk ve Tasarruf” değerlerinin ise metin, görsel ve etkinliklerde yer bulamadığı tespit edilmiştir. Ortaöğretim 9. sınıf Tarih ders kitabının ikinci ünitesi “Eski Çağ Medeniyetleri” ünitesidir. Bu üniteye yer alan metin, görsel ve etkinliklerde; “Adalet, Saygı, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik, Dürüstlük, Aile Bütünlüğü, Çalışkanlık, Mahremiyet, Duyarlılık, Merhamet ve Estetik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. “Sevgi, Dostluk, Özgürlük, Sabır, Tasarruf, Sağlıklı Yaşam ve Temizlik” değerlerinin ise metin, görsel ve etkinliklerde yer bulamadığı tespit edilmiştir. Ortaöğretim 9. sınıf Tarih ders kitabının üçüncü ünitesi “Orta Çağ Medeniyetleri” dir. Bu üniteye yer alan metin, görsel ve etkinliklerde; “Adalet, Saygı, Vatanseverlik, Yardımseverlik, Aile Bütünlüğü, Özgürlük, Çalışkanlık, Mütevazılık, Duyarlılık, Merhamet ve Estetik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. “Sorumluluk, Sevgi, Dostluk, Dürüstlük, Sabır, Tasarruf, Mahremiyet, Sağlıklı Yaşam ve Temizlik” değerlerinin ise metin, görsel ve etkinliklerde yer bulamadığı tespit edilmiştir. Ortaöğretim 9. sınıf Tarih ders kitabı üç ünite bazında değerlendirildiğinde kitapta yer alan metin, görsel ve etkinliklerin Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi kapsamında oldukça zengin içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Alanyazında bu bulguları desteklemeyen çalışmalar mevcuttur. Muç ve Pamuk (2020) yapmış oldukları çalışmalarında 9. sınıf Tarih ders kitabında sadece “Adalet” değerine yer verildiğine, Erkan ve Çoban (2018) ise yapmış oldukları çalışmalarında Tarih ders kitaplarında kök değerlerin tümüyle yer almadığı gibi, yer alanların da ağırlıklarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Keskin (2015) yapmış olduğu çalışmada tarih dersi öğretim programında ve ders kitaplarında en çok vurgulanan değerlerin “Duyarlılık ve Millî Bilinç” olduğuna ve ders kitaplarında değerlerin yeterince

yansıtılamadığı sonucuna ulaşmıştır. Yıldırım (2017), 9. sınıf Tarih ders kitabını incelediği çalışmada, “adalet, sevgi, saygı ve yardımseverlik” değerlerine sınırlı düzeyde ve dolaylı biçimde yer verildiğini; “vatanseverlik ve sorumluluk” değerlerinin ise ağırlıklı olarak dolaylı ifadeler aracılığıyla öğrencilere aktarıldığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca “dostluk, dürüstlük, öz denetim ve sabır” değerlerine yer verilmediğini tespit etmiştir. Ulusoy (2010) ’un araştırmasında, yeni öğretim programına göre hazırlanan Tarih ders kitaplarının, önceki öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitaplarına kıyasla değerlerin aktarımı ve yansıtılması açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ne uygun olarak hazırlanan ortaöğretim 10. sınıf Tarih ders kitabı üç ünite olarak yapılandırılmıştır. Ortaöğretim 10. sınıf Tarih ders kitabının ilk ünitesi “Türkistan’dan Türkiye’ye (1040-1299)”dır. Bu üniteye yer alan metin, görsel ve etkinliklerde; “Adalet, Saygı, Sorumluluk, Sevgi, Dostluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik, Dürüstlük, Aile Bütünlüğü, Özgürlük, Sabır, Çalışkanlık, Mütevazılık, Duyarlılık, Merhamet ve Estetik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. “Tasarruf, Mahremiyet, Sağlıklı Yaşam ve Temizlik” değerlerinin ise metin, görsel ve etkinliklerde yer bulamadığı tespit edilmiştir. Ortaöğretim 10. sınıf Tarih ders kitabının ikinci ünitesi “Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)”dır. Bu üniteye yer alan metin, görsel ve etkinliklerde; “Adalet, Saygı, Sevgi, Yardımseverlik, Vatanseverlik, Dürüstlük, Özgürlük, Çalışkanlık, Duyarlılık ve Estetik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. “Sorumluluk, Dostluk, Aile Bütünlüğü, Sabır, Tasarruf, Mütevazılık, Mahremiyet, Sağlıklı Yaşam, Merhamet ve Temizlik” değerlerinin ise metin, görsel ve etkinliklerde yer bulamadığı tespit edilmiştir. Ortaöğretim 10. sınıf Tarih ders kitabının üçüncü ünitesi “Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)”dır. Bu üniteye yer alan metin, görsel ve etkinliklerde; “Adalet, Saygı, Sorumluluk, Yardımseverlik, Çalışkanlık, Duyarlılık ve Estetik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. “Sevgi, Dostluk, Vatanseverlik, Dürüstlük, Aile Bütünlüğü, Özgürlük, Sabır, Mütevazılık, Mahremiyet, Sağlıklı Yaşam, Merhamet ve Temizlik” değerlerinin ise metin, görsel ve etkinliklerde yer bulamadığı tespit edilmiştir. Ortaöğretim 10. sınıf Tarih ders kitabı üç ünite bazında değerlendirildiğinde kitapta yer alan metin, görsel ve etkinliklerin Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi kapsamında oldukça zengin içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Alanyazında bu bulguları destekleyen ve desteklemeyen çalışmalar mevcuttur. Erkan ve Çoban (2018) 9, 10 ve 11. sınıf ders kitaplarında yapmış oldukları çalışmalarında ilk sırada “adalet” değerinin yer aldığını belirlemişlerdir. Bu çalışmada da 10. sınıf ders kitabının “Beylikten Devlete Osmanlı (1299-1453)” ve “Cihan Devleti Osmanlı (1453-1683)” ünitelerinde “Adalet” değerinin ilk sırada olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu Erkan ve Çoban (2018)’in araştırmalarının bulgularıyla örtüşmektedir. Muç ve Pamuk’un (2020)’un gerçekleştirdiği araştırmada, 10. sınıf Tarih ders kitabında en sık vurgulanan değerlerin “adalet ve öz denetim” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Keskin (2015) yapmış olduğu çalışmada değerlerin, 9, 10 ve 11. sınıf düzeyinde ünitelendirilmiş yıllık planlara ve ders kitaplarına yeterince ve tutarlı biçimde yansıtılmadığını belirlemiştir. Ayrıca Keskin (2015), program ve ders kitaplarında en çok vurgu yapılan değerlerin “duyarlılık ve millî bilinç” olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Görüldüğü üzere Tarih ders kitapları ve değerler arasında simbiyotik (ortak/karşılıklı) bir ilişki bulunmaktadır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi’nde belirli değerlerin sunulduğu ve ortaöğretim 9. sınıf ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarına bu değerlerin yansıtıldığı görülmektedir. Program geliştirme sürecinin durağan bir süreç olmamasından dolayı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi’nde yer verilen değerlerin Tarih ders kitaplarındaki ünitelere dağılımı daha eşit bir şekilde sağlanabilir. Ortaöğretim 9. ve 10. sınıf Tarih ders kitaplarında yer verilmeyen “Temizlik ve Tasarruf” değerlerinin model ile uyumlu ilerlemesi açısından tüm eğitim paydaşlarının görüşleri alınarak metin, görsel ve etkinliklerde yer alması sağlanabilir. Model’de yer alan Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi belirlenen değerler

etrafında şekillenmektedir. Burada yer alan değerlerin yine tüm eğitim paydaşlarının görüşleri alınarak güncellenmesi ve artırılması önerilmektedir.

Etik Kurul Beyanı:

Bu çalışma, kamuya açık dokümanların incelenmesine dayalı bir nitel araştırma tasarımı olduğu için etik kurul iznine tabi değildir. Araştırma sürecinin tamamında “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara sadık kalınmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazarların herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

Yapay Zekâ Kullanımı Beyanı:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yazarlar, herhangi bir yapay zekâ aracını kullanmamıştır. Çalışmanın tüm bilimsel içeriği, yorumlanması ve nihai sorumluluğu yazarlara aittir.

KAYNAKÇA

- Acar, B., & Yaman Kasap, M. (2020). Review of the values in biology textbooks of secondary education. *Sakarya University Journal of Education*, 10(2), 336–349. <https://doi.org/10.19126/suje.674502>
- Ağca, C., & Meydan, H. (2022). Yedinci sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının kök değerlerin öğretimi açısından incelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 94–116. <https://doi.org/10.34086/rteusbe.1114158>
- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-18.
- Akbulut, S., Üzüm, B., & Pesen, A. (2022). İngilizce dersi öğretim programında belirtilen temel değerler çerçevesinde 5. sınıf İngilizce dersi kitaplarının incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(43), 528–565. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1050724>
- Akçay, A., & Tunagür, M. (2017). Türkiye’de değerlerin tespitine yönelik yapılmış yüksek lisans tezleri üzerine bir içerik analizi. *Ekev Akademi Dergisi*, 21(71), 53–72.
- Akhan, N. E., Subaşı, E., & Açıl, F. B. (2020). Öğretmen adaylarının kök değerlere ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), 115-134.
- Aktan, O., & Padem, S. (2013). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan okuma metinlerinde yer alan değerler. *Asian Journal of Instruction (E-AJI)*, 1(2), 44–55. <https://izlik.org/JA35CA32ZW>
- Alaca, E. (2017). Cumhuriyet dönemi lise tarih ders kitapları üzerine bir değerlendirme. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9(4), 988–1007.
- Alamdard, S. G., & Ceylan, M. (2025). Çocuk edebiyatı yapıtlarının erdem-değer-eylem çerçevesi açısından incelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 223–260.
- Alanka, D. (2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak içerik analizi: Teorik bir çerçeve. *Kronotop İletişim Dergisi*, 1(1), 64–84.

- Alkış Küçükaydın, M., & İşcan, A. (2017). İlköğretim 3. sınıf Türkçe ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitabının yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına uygunluk düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(1), 1–13. <https://doi.org/10.16916/aded.268692>
- Altay, N. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi. *Eğitim Felsefesi ve Sosyolojisi Dergisi*, 3(1), 17–26. <https://doi.org/10.29329/jeps.2022.507.2>
- Arslan, A. (2025). TYMM erdem-değer-eylem çerçevesinin incelenmesi. *Temel Eğitim*, 7(27), 106–121. <https://doi.org/10.52105/temelegitim.1758139>
- Arslankara, V. B., & Arslankara, E. (2024). Türkiye yüzyılı maarif modeli'nin felsefi temelleri: Ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik bakış açılarından bir değerlendirme. *İstanbul Eğitim Dergisi*, 1(1), 121–145. <https://doi.org/10.71270/istanbulegitim.istj.1557889>
- Aydın, A. Z., & Can-Aran, Ö. (2020). Ortaokul İngilizce ders kitaplarında evrensel değerlerin incelenmesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 733–751.
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 109–146. <https://doi.org/10.34234/ded.460042>
- Balcı, A., & Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195–213.
- Best, J. W., & Kahn, J. V. (2014). *Research in education* (10th ed). Pearson Education Limited.
- Bilen, M., Demirel, İ. F., Gök, V., & Yavaş, M. (2025). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli erdem-değer-eylem çerçevesi'nin birleşmiş milletler sürdürülebilir kalkınma amaçları ve avrupa sürdürülebilirlik yeterlilik çerçevesi (greencomp) bağlamında incelenmesi. *Millî Eğitim*, 54(1). <https://doi.org/10.37669/milliegitim.1704675>
- Ceyhun, Y. (2022). Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan tiyatro metinlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 19–51. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.865912>
- Çapoğlu, E., & Alpaslan, O. (2015). Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerde yer alan değerler. *Sakarya University Journal of Education*, 5(3), 90–104.
- Çarkıt, C. (2019). 2018 Türkçe dersi öğretim programı çerçevesinde hazırlanan 8. sınıf Türkçe ders kitabının değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(71), 1368–1376. <https://doi.org/10.17755/esosder.516915>
- Çetin, İ., Mutluoğlu, A., Yazlık, D. Ö., & Erdoğan, A. (2021). Ortaöğretim dokuzuncu sınıf matematik ders kitaplarının kök değerler çerçevesinde incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(2), 715–732.
- Çoban, O., & Akşit, İ. (2005). 2005 ve 2017 sosyal bilgiler öğretim programlarının öğrenme alanı, kazanım, kavram, değer ve beceri boyutları açısından karşılaştırılması. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 479–505.
- Değirmenci-Toraman, K., & Memişoğlu, H. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki edebi ürün ve görsellerin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 8(2), 198–217. <https://doi.org/10.24289/ijsser.1081371>

- Demircioğlu, İ. H., & Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulması sürecinde tarih eğitimi: Amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69–88.
- Deniz, K., & Karagöl, E. (2018). Değerler eğitimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 244–255.
- Doğan, B., & Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75–102.
- Doğan, F. N., & Sinan, A. T. (2024a). 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki konuşma etkinliklerinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 39, 26–46. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1471641>
- Doğan, F. N., & Sinan, A. T. (2024b). Konuşma yöntem ve teknikleri bakımından Türkçe ders kitapları. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 12(2), 38–56. <https://doi.org/10.29228/ijlet.1462832>
- Dökme, K., & Tuncer, B. K. (2022). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(235), 2085-2106. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.880197>
- Durakoğlu, A., & Zabun, B. (2022). Felsefe ders kitabının değerler açısından incelenmesi. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(57), 1441–1445.
- Elshegmani, F. (2023). Evaluating the effectiveness of English coursebook speaking activities for developing Libyan secondary school learners' oral fluency [Doctoral dissertation, University of Leicester]. Figshare. <https://doi.org/10.25392/leicester.data.23911080.v1>
- Erbaş, A. A. (2021). Sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 23–40. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.779737>
- Erbudak, K. C. (2024). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi alanında 2005-2023 yılları arasında değerlerle ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 28(3), 822–837. <https://doi.org/10.20296/tsadergisi.1367942>
- Erkan, S., & Çoban, A. (2018). Değerler açısından tarih öğretim programları ve ders kitaplarının incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 7(21), 771–789.
- Esemen, A. (2020). Hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının kök değerler ile ilişkisinin değerlendirilmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 16–29. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.741720>
- Eskimen, A. D. (2018). 2018 yılı Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programı ve 9-10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan değerler. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 66, 51–67.
- Evin, İ., & Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293–304.
- Geçici, M. E., & Özhan, G. (2025). İlköğretim matematik öğretmeni adaylarının değerlere yönelik kurdukları matematik problemlerinin erdem-değer-eylem çerçevesine göre

değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, 54(1), 413–452.
<https://doi.org/10.37669/milliegitim.1699842>

- Geçimli, M., & Kayahan-Yüksel, D. (2024). Türkiye yüzyılı maarif modeli erdem-değer-eylem çerçevesi: Güz dönemi 5. sınıf Türkçe ders kitabı bağlamında bir inceleme. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 8(4), 160–174. <http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.20.9>
- Gholampour, S., & Mehrabi, D. (2023). Literature review of elt textbook evaluation. *MEXTESOL Journal*, 47(2), 1–7.
- Gömlüksiz, M. N., & Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95–134.
- Grammatosi, F. (2019). *Teachers and coursebook use: the role of the coursebook and its implications for materials development and teacher training* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Essex.
- Güler, O. (2025). Türkiye yüzyılı maarif modeli erdem-değer-eylem çerçevesi'nin hermeneutik analizi. *Temel Eğitim*, 7(27), 49–68. <https://doi.org/10.52105/temelegitim.1728391>
- Gündüz, G. F., & Özışık, C. (2023). İlkokullarda kullanılan İngilizce ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 37(2), 441–466. <https://doi.org/10.33308/26674874.2023372534>
- Güneş, G., & Yıldırım, Y. (2024). 2018 ve 2024 hayat bilgisi dersi öğretim programlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Uluslararası Eğitim ve Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 66–84.
- Güven, S. (2013). İlköğretim ders programlarının öğrenciye kazandırılması hedeflenen değerler açısından incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 355–374.
- Izgar, G. (2025). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının değer sınıflandırmaları bağlamında incelenmesi: Türkiye yüzyılı maarif modeli erdem-değer-eylem çerçevesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 54(1), 1173-1206. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.1700108>
- Kahraman, M., & Biber, A. Ç. (2025). 5. sınıf matematik ders kitabının Türkiye yüzyılı maarif modeli erdem-değer-eylem çerçevesi açısından incelenmesi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 35–49. <https://izlik.org/JA48TW84SY>
- Karakuş, F. (2023). Türkiye yüzyılı maarif modeli çerçevesinde değerler eğitimi. *Millî Eğitim Dergisi*, (227), 12–28.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebî serlerin kullanımı. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(1), 1398-1412.
- Kaşkaya, A., & Duran, T. (2017). İlkokul Türkçe ders kitaplarının değer aktarımı açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 417–441. <https://doi.org/10.24315/trkefd.303978>
- Kaymakcan, R. (2010). Değer kavramı ve gençlerin dini değerleri. *Eğitime Bakış*, 6(18), 10-15.

- Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. *Turkish Studies*, 10(7), 659–674. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8234>
- Kılcan, T. (2020). Ortaokul ve imam hatip ortaokulları matematik ders kitaplarında yer alan kök değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), 248–266.
- Koldaş, M., & Pamuk, A. (2020). Tarih Ders Kitaplarında Kanıt Temelli Öğrenme Yaklaşımı: Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabı Örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(Eğitim ve Toplum Özel sayısı), 6413-6436. <https://doi.org/10.26466/opus.825129>
- Köksal, K., Yaylacı-Kılıç, Z., Yel, Ü., Erbaş, S., & Kılcan, B. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 74–87. <https://doi.org/10.48174/buaad.52.1>
- Laçın-Şimşek, C. (2004). Fen bilgisi öğretim programı ve ders kitaplarına göre çevre eğitiminde etik ve estetik değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(7), 127–146.
- Mardiyana, T., Fauziati, E., Prastiwi, Y., & Minsih, M. (2023). A content analysis of the language quality of thematic textbooks for elementary school students. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 17(2), 229-240. <https://doi.org/10.11591/edulearn.v17i2.20573>
- Maviş-Sevim, F. Ö., & Gül, S. (2021). 5. sınıf İngilizce ders kitabında yer alan değerler ve İngilizce öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(42), 187–226.
- Meço, G., & Coştu, F. (2023). Fizik ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Asya Studies: Academic Social Studies*, 7(24), 97–108. <https://doi.org/10.31455/asya.1251341>
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93–108.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2023). *Ortaöğretim Tarih Dersi (9, 10 ve 11. Sınıflar) Öğretim Programı*.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2025). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*.
- Muç, K., & Pamuk, A. (2020). Tarih ders kitaplarında değerler ve değer aktarım yaklaşımları. *Turkish History Education Journal*, 9(2), 532–548. <https://doi.org/10.17497/tuhed.793708>
- Mutluer, C. (2015). Tarih derslerinin değer eğitimindeki yeri: tarih öğretmenlerinin görüşleri. *Turkish Studies (Elektronik)*, 10(15), 649–666.
- O'Neill, R. (1982). Why use textbooks? *ELT Journal*, 36(2), 104–111.
- Ortaköylü, S., & Ünal, S. (2025). 5. sınıf Türkçe ders kitabının değerler açısından incelenmesi. *Millî Eğitim*, 54(1), 1129–1172. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.1709723>

- Öksüz, H. İ., & Eken, N. T. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler bakımından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384–401. <https://doi.org/10.16916/aded.543009>
- Özay-Köse, E., & Gül, Ş. (2020). Ortaöğretim 11. sınıf biyoloji ders kitabında sorumluluk değerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 1–15.
- Özdemir, E. (2023). Fen bilimleri ders kitaplarının içerdiği kök değerler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 56, 504–528. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1211295>
- Özdemir, K. (2017). Tarih dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Journal Of Education Technology and Scientific Researches*, 4, 240–257.
- Özenç Demir, B., & Özer, B. (2023). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 8(2), 264–284. <https://doi.org/10.54979/turkegitimdergisi.1396268>
- Özkaya, F., & Duru, A. (2020). Ortaokul matematik ders kitaplarında değerler eğitimi kapsamındaki değerlerin yer alma durumlarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 43–67. <https://doi.org/10.29065/usakead.798421>
- Öztürk, T., & Özkan, Z. S. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 172–204. <http://dx.doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.6c1s8m>
- Özyuva, D., & Yamaç, A. (2022). 6. sınıf İngilizce ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler açısından incelenmesi. *Erciyes Journal of Education*, 6(2), 145–165. <https://doi.org/10.32433/eje.1041663>
- Pirzad, F., & Abadikhah, S. (2022). An evaluation of Iranian tenth-grade English textbook: with a focus on language skills, activities, and teachers' perceptions. *Journal of English Language Teaching and Learning*, 14(29), 213–239. <https://doi.org/10.22034/ELT.2021.50068.2475>
- Richards, J. C. (2001). The role of textbooks in a language program. *RELC Guidelines*, 23(2), 12–16.
- Rokeach, M. (1979). *Understanding human values*. The Free Press.
- Sayın, V., Orbay, K., & Altunay-Şam, E. A. (2019). 5. sınıf matematik ders kitabının değerlerimiz açısından incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (Özel Sayı), 161–171. <https://doi.org/10.21733/ibad.605040>
- Şahin, Ö., & Başgül, M. (2018). Ortaokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 90–104.
- Tarhan, N. (2019). *Değerler psikolojisi ve insan* (14. baskı). Timaş Yayınevi.
- Teker, D., & Ellez, A. M. (2022). Ortaöğretim matematik ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1083–1098. <https://doi.org/10.51460/baebd.1184216>

- Tokdemir, M. A., & Artan, A. (2012). Öğrenciler tarih derslerinde okudukları metinlerden değer öğrenir mi? Tarih derslerinde değer eğitimiye yönelik öğrenci görüşleri (Trabzon örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 169–186.
- Tokmak, A., & Aktaş, V. (2022). Değerler eğitimi üzerine ders kitabı görsellerinin incelenmesi: Sosyal bilgiler dersi 5. sınıf örneği. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi (IJOTEM)*, 5(2), 70–90. <https://doi.org/10.53046/ijotem.1167595>
- Tulunay-Ateş, Ö. (2017). Türkiye’de değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilere kazandırılması istenen olumlu özellikler üzerindeki etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 41–60. <https://izlik.org/JA67RR48WB>
- Tuncer, M., & Kamçı, F. (2024). İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitabının dört temel beceri (okuma, yazma, dinleme, konuşma) ve etkinlikler açısından incelenmesi. *Euroasia Journal Of Social Sciences & Humanities*, 11(36), 10-21. <http://doi.org/10.5281/zenodo.11213623>
- Tural, A., Şahan, G., Duman, B., & Yılmaz, O. (2021). Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Journal of Academic Social Science Studies*, 14(85), 15–26.
- uran, O., & Duman, B. (2023). Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarındaki öğretici metinlerin kök değerler bağlamında incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 35, 265-287. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1346206>
- Uçar, F. H., & Çetinkaya, S. (2021). İlkokul hayat bilgisi ders kitaplarında değerler eğitimi. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 275–291.
- Ulusoy, K. (2005). Tarih derslerinde ahlaki değerlerin aktarımı, bir okuma parçası örneği. *Milli Eğitim*, (168), 126–133.
- Ulusoy, K. (2010). Değer eğitimi: davranışçı ve yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan tarih programlarında değer aktarım. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 32–51.
- Uygun, S. (2013). Değerler eğitimi program tasarımlarının değerlendirilmesi (Antalya örneği). *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 263–277.
- Ünal, S., & Benzer, A. İ. (2024a). Ortaokul 5. sınıf fen bilimleri ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi. *Educational Academic Research*, 53, 65–79. <https://doi.org/10.33418/education.1420782>
- Ünal, S., & Benzer, A. İ. (2024b). Değerler açısından ders kitaplarının incelenmesi: ortaokul 6. sınıf fen bilimleri ders kitapları örneği. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(41), 1549–1574. <https://doi.org/10.35675/befdergi.1281697>
- Üreyen-Çimen, Ö., & Özmantar, M. F. (2023). İlkokul matematik ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 4(2), 337–371. <https://doi.org/10.54637/ebad.1309397>
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimiye genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499–522.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.

- Yıldırım, T. (2017). Yeni ortaöğretim tarih ders programları ve kitaplarında değerler eğitimi. *Turkish Studies*, 12(33), 557–572. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12533>
- Yıldırım, Y., & Çalışkan, A. (2024). Türkiye yüzyılı maarif modeli'nin 21. yüzyıl insan profili açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(26), 204–220. <https://doi.org/10.55605/ejedus.1548121>
- Yılmaz, E., & Kıran, D. (2023). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 12(1), 29–45. <https://doi.org/10.30703/cije.1117516>
- Yılmaz, Z., & Yıldırım, H. İ. (2023). Fen bilimleri ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi üzerine bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(2), 933–958. <https://doi.org/10.37217/tebd.1267044>
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: design and methods* (5th ed.). Sage Publications.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Values are defined as a set of normative principles that are learned by individuals, internalized over time, and guide behavior; they play a fundamental role in both regulating individual behavior and maintaining social order. In this context, values education is concerned which values should be instilled and how these values are taught and how they are internalized by individuals and transformed into behavior. The acquisition of values is a multidimensional, lifelong process that begins in the family and becomes systematic through the social environment and educational institutions. The rapid changes of today have necessitated the restructuring of education systems, leading to the development of the Türkiye Century Education Model. This model is based on a holistic educational philosophy that aims to foster the individual's development not only academically but also cognitively, emotionally, and socially. Within the framework of this model, values education is addressed through the Virtue-Value-Action Framework; the goal is not merely to learn values at a conceptual level, but to translate them into action. This framework aims to develop students' moral reasoning skills and cultivate individuals capable of making ethical decisions. In the educational process, textbooks emerge as a key tool for conveying values. Textbooks serve as the foundational materials through which curricula are implemented, guiding the acquisition of knowledge, skills, and values by students. Therefore, it is of great importance that textbooks be prepared in accordance with the Virtue-Value-Action Framework. Although there are many studies in the literature examining history textbooks from a values perspective, it is observed that studies on the new textbooks prepared within the scope of the Türkiye Century Education Model are limited. The aim of this study is to examine the 9th and 10th-grade history textbooks used in the 2025-2026 academic year within the context of the Virtue-Value-Action Framework. In this regard, the study aims to fill the gap in the literature by analyzing which values are present in the texts, visuals, and activities within the textbooks and how these values are presented.

Method

Since this study aimed to examine the texts, visuals, and activities included in 9th and 10th grade history textbooks within their actual context under the Virtue-Value-Action Framework, it

was conducted using the case study design, one of the qualitative research methods (Yin, 2014; Yıldırım & Şimşek, 2018). The data source for the study consisted of 9th and 10th grade history textbooks published by the Ministry of National Education, and the data were collected using the document analysis method. The data obtained were analyzed using content analysis in line with the values outlined in the Virtue-Value-Action Framework (Alanka, 2024). To enhance the validity of the study, direct quotations were included, visuals were examined alongside the texts, and the opinion of a history education expert was sought. In this analysis, inter-coder agreement was calculated at 87% for the first sub-problem and 85% for the second sub-problem. Since, according to Miles and Huberman (1994), the inter-coder reliability (agreement) rate should be at least 80%, the agreement in this study is considered acceptable.

Results and Discussion

In this study, 9th and 10th grade history textbooks published by the Ministry of National Education were comprehensively examined in line with the Virtue-Value-Action Framework, one of the core components of the Türkiye Century Education Model. The primary objective of the study is to determine which values are presented, to what extent, and in what manner through the texts, visuals, and activities included in these textbooks. The findings reveal that history textbooks do not merely present content aimed at developing cognitive skills; they also fulfill a strong value-transmission function aimed at fostering virtuous individuals based on ethical principles. This aligns with the holistic educational philosophy of the Türkiye Century Education Model. According to the research findings, a significant portion of the 20 values defined within the Türkiye Century Education Model are present in both 9th and 10th grade history textbooks, albeit at varying intensities. When the 9th grade history textbook is examined unit by unit, the “History in the Process of Constructing the Past” unit exhibits a particularly high diversity of values; and it is observed that many values such as respect, responsibility, love, patriotism, altruism, honesty, family unity, freedom, patience, diligence, humility, privacy, healthy living, sensitivity, compassion, and aesthetics are reflected in the content. However, the fact that certain values such as justice, friendship, and thrift are not included in this unit indicates that a complete balance in the distribution of values has not been achieved. In the “Ancient Civilizations” unit, values such as justice, respect, and responsibility are highlighted; however, it was determined that certain values, such as love, freedom, and healthy living, are not included in the content. Similarly, in the “Medieval Civilizations” unit, it was found that while some values are covered extensively, many others are completely absent. When these findings are evaluated together, it is concluded that the 9th-grade history textbook generally offers a rich content in terms of values, but that these values are not distributed in a balanced and systematic manner across the units. A similar picture emerges when the 10th-grade history textbook is examined. In the unit “From Turkestan to Türkiye (1040-1299),” the diversity of values is quite extensive; many values such as justice, respect, responsibility, love, friendship, patriotism, generosity, honesty, freedom, patience, diligence, and compassion are included. However, the absence of certain values such as thrift, privacy, healthy living, and cleanliness in this unit is noteworthy. In the unit “From Principality to State: The Ottoman Empire (1299-1453),” the diversity of values is found to have decreased; values such as justice, respect, love, and patriotism are seen to take center stage. In the unit titled “The Ottoman Empire (1453-1683),” it is evident that values are addressed within a more limited framework, with values such as justice, respect, responsibility, diligence, and sensitivity taking center stage. This indicates that values are not distributed uniformly across units in the 10th-grade textbook. One of the study’s notable findings is that the value of “justice” is among the most frequently mentioned values in both the 9th and 10th-grade textbooks. This finding aligns with some studies in the literature. However, while previous research has concluded that values are represented in a limited or insufficient manner in history textbooks, this study reveals that the new textbooks

examined offer a more comprehensive and rich content of values. This situation demonstrates that values education has been integrated into curriculum content in a more systematic and deliberate manner alongside the Türkiye Century Education Model. Overall, it can be said that 9th and 10th-grade history textbooks contain a significant amount of values in line with the Virtue-Value-Action Framework and are designed to support students' cognitive and moral development. However, the uneven distribution of values across units, and the limited or complete absence of certain values, stands out as a significant shortcoming. Therefore, it is recommended that in the future preparation of textbooks, values be addressed through a more balanced, systematic, and holistic approach. In conclusion, it is understood that there is a strong and reciprocal relationship between history textbooks and values education; textbooks serve as a critical tool in fostering virtuous individuals.